

שבת טיש

ספורים ואגרות * פנינים ופרפראות * מדות והליכות

פנינים

ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה (יא. כו) - מסר מהר"ד מפולז מה שמעמ מרבי אורי מסטריילסקי, כי 'ה' יתברך רוצה רק להשפיע על ישראל כל ההשפעות הטובות, כל הישועות וכל הקדושות'. ובאר בזה את הפסוק 'ראה אנכי' - כביכול הקב"ה בעצמו נתן לפניכם היום ברכה, והקב"ה מצדו אינו משפיע אלא רק ההשפעות טובות. (נצי משקשיו)

למה נאמר **"ראה אנכי נתן לפניכם היום"** בלשון הווה, ולא בלשון נסתר - "נתתי"? כדי ללמד את האדם שלא יביט על מה שהיה ומה שטעה עד עתה, אלא בכל יום יתחדש מחדש כאלו היום נולד ויתחיל מחדש בהתחדשות והתעוררות. (הגרא מוילנא)

ראה אנכי - שלש פרשיות יש בתורה בלשון ראיה, וראו. וראו. שלשלתן יכול האדם לראות ולהבין כי לפני שתי דרכים ובידו בחר הבחירה בין טוב לרע, וסופו לקבל גמול לפי מעשיו. בפרשת וראו מספר על מעשה סדום ועמורה שנגעשו בגלל עוונותיהם. בפרשת וראו מספר על פרעה שזככדו לבו, ונגעש במכות וספורים. ובפרשת ראה נאמר בפרשת בתורה שיש לאדם ברכה וקוללה, וגמולו לפי מה שיבחר ביניהם. (אור החיות)

שמור ושמעת את כל הדברים (יב. כח) - מובא בפרש"י: "אם שמרת מה ששמעת, סופך לשמר מה שלא שמעת". ובאר רבי אהרן מפולז, כי כאשר האדם מקיים את כל מה שלמד מהספרות בשרם ונלד, אזי זוכה גם להשיג גינתו החדשים נוספים שלא למד מפי המלאך, ואז סופו 'לשמר מה שלא שמעת'. (עיר וקדש)

והקאת ואת ירחימך ואת השלך (יד. יז) - לרמז לדברי המקובלים על דברי חז"ל שאין בן דוד בא, אלא בדרך שכלו וצאי או בדרך שכלו חייב. ותמוה איך יתכן שיבוא בדרך שכלו חייב? אלא שאם הדור כלו חייב, אזי הסטרא אחרא בולעת את כל המצוות והלכות, עד שמקיימה הכל כאדם שאכל אכילה גסה ומקיא כל מה שאכל. אזי יצאו כל הניצוצות הקדושות ותהיה גולה. וזה הרמז 'והקאת' - שתתמלא הסי' מאד עד שתקיא את כל הניצוצות, ואז 'והרחמך' - תתגרר מיד הרחמים ויציעו תנשמות לתקונן, 'ואת השלך' - ויתקנס סוד ותשלך וצא לציון גואל. (החידא)

עשר תעשר (יד. כב) - דרשו חז"ל 'עשר בשביל שתתעשר'. ורמז לזה, בקדש עשירי' וגם 'עני' שניהם בגימטריא מספר קטן ששון במנין י"ג, אולם במספר גדול 'עשירי' - בגימטריא חק"ב, 'עני' בגימטריא ק"ל. הוצא 'עני' מתוך 'עשירי', כלומר כל ק"ל מתוך חק"ב. וישאר בדרך במנין ימ"ו, והוא למדו לאדם, אם יקום ימ"ו ויתן צדקה, אז יהיה במספר גדול, ויצטרף ימ"ו על 'עני' והפך לעשירי. אבל אם לא יקום ימ"ו, יגיע למספר קטן, ויהיה שווה עשירי ועני במנין אחד... (אור השוש)

כי יפתח פתח את ידיו (טו. ח) - תבת 'כי' משמשת מלשון 'דא', לרמז לאדם שבשעה שזולד היו ידיו קמוצות וצמותו ידיו פשוטות, וזמן זה הכתוב 'יפתח פתח עשירי' - בגימטריא שאתה עתיד לפתח את ידך בפתחך ולא תחך אתה מאומה לקבל, אבל כן פתח כבר עתה את ידך ונתן לפני די מחסורו אשר יחסר לו... (תפארת יעקב)

די מחסורו אשר יחסר לו (טו. ח) - ראשי תיבות במנין פ"ה, לרמז שלעולם צריך האדם לפתח פה ולהעניק לזולת עצה וחיבה טובה, כי זה מה שחסר לו עתה, ולא דוקא נתינת מעות. וכן רמז בספר התבות שיעולות במנין בת"ח, לרמז לעושים יכול האדם לסייע לחברו באמצעות פתיחת המלצה או מקטב בעבורו, ולקמחך שיש לסייע לזולת בכל דרך, בממון בעצה ובמשע. (שפת מנחם)

השומר לה פרייתו דבר (טו. ט) - בגימטריא 961 במנין 'הלל' התקין פרוזובל' בדיוק, כפי שאמרו במשנה שבאשר ראו חז"ל שנגמנו הקט מלהלות זה לזה ועוברים על מה שכתוב בתורה 'השומר לה פרייתו דבר עד לבבך בליעל', התקין הלל פרוזובל. (פניני תורה)

לא תעשון כן לח' אלמקים (יב. ד) - אל תאמרו 'כ' לגיורתי של הקב"ה, מלשון 'כן' בנות בלחצן דברות. אלא העתידו לפנינו כי יבשל את הגזרות וישפיע את טוב וחסד. אבל על נח נאמר 'וישע נח... כן עשה' - שהסכים לגזרת המבול בזמן שהיה צריך להשתדל להציל את בני דורו. אבל על נח נאמר 'ובני נח לא כן עשו' - כי צדיק הדור אינו בבחינת 'כ' המסכים לגזרות המקום, אלא מעתה לפנינו לבטלן. (נרות יהושע)

ספורים בפרשה

בתנועה שהביעה את שביעות רצונו מהצדקה המסלקת של העשירי, שהעניק מהזנו שלש פעמים בגדיבות-לב.

רבי שמואל מקמינקא היה בעל צדקה נפלא, ואת כל ממונו היה מעניק לזולת בלי להותיר לעצמו מאומה. בעירו התגוררה אלמנה שהיתה מטפלת ביהומים רבים, והתפרנסה ממוצרי חלב וגבינה של הפרה שברשותה. והנה שמע רבי שמואל על מות פרחה של אותה אלמנה, ומיד נחלץ לעזרתה. אף שרכישת פרה היתה אז הוצאה נכבדה, לא נח ולא שקט עד שקלה בידו להשיג את כל הסכום הדרוש, ורכש פרה חדשה ומינה לפרנסת האלמנה ויתומיה. מאז, בקושך ימים ארוכים, היה הצדיק מתענין כל העת לשלום 'פרתו' וכמה חלב היא מניבה לפרנסת האלמנה. תמורה בתו בפניו: 'אמנם היה בכך משום מצוה חשובה לסייע לאותה אלמנה שבורה, אבל באמת יש לה הכנסה נוספת לצד הפרה החולבת, ומה מקום לרעש הגדול?' השיב לה אביה במשל נפלא. מעשה בסוחר שצא עם מטען של עורות כבשים אל היריד, ובדרך עצר לפוש באכסניה אחת. בקששם בעלי-הבית כי באמתחתו מלאי של עורות, בקש לרכוש ממנו חתיכת עור לתקון בובעו, אולם הסוחר סרב לבקשתו, שכן הדבר היה ברוך בטרחתו רבתי של פריקת חבילות העורות, ואין הרוח המעט מצדיק את העמל הכרוך בדרך. בהגיעו ליריד התברר כי החמיץ את המועד, והסוחר שב בפחיתות לביתו. בדרך שוב לו באותה אכסניה, והפעם בקש ממשתרתו לפרק את המטען ולהוציא לבעלי-הבית את חתיכת העור שהוא מבקש. התפלא המשתרת ותמה מה יום מיומם, ומדוע סרב אדוניו תמלה לפרק את המטען בשביל רוח כה מעט, והסוחר הסביר למשתרת: 'במסיעתי אל היריד, לא היה שוה לי לפרק את כל המטען בשביל חתיכת עור אחת, מפני שקריתי למכור את כל הסחורה ולהרויח רווח גדול. אבל עתה, כאשר אני חוזר בלי שהרווחתי מאומה, אזי אני מחשיב כל רוח ואפילו המעט ביותר, כדי שיהיה לי לפחות להוצאות הדרך'. ובכסו את המשל, אמר הצדיק מקמינקא לבתו מתוך ענותנותו המפעיעה: 'את ערני צעירה בשנים, ויש לה עוד שנים ארוכות כדי לסחור ב'יריד' של החיים ולהרויח מצות ומעשים טובים. אבל אני כבר זקנתי ובאתי ב'מים', וכאשר אני מפשפש במעשי אני מגלה כי אין בידי מאומה, ולכן גם מצוה קטנה נחשבת אצלי לדבר גדול!' את המעשה מספר רבי 'אשע שו"ב בביתנו בשם רבו רבי דוד מלובין שהיה תלמידו של רבי שמואל מקמינקא, והוא מסים וכותב: 'והמשל יורד לחדי-בטן!'

בתקופת שהותו של הרבי מליובאוויטש בפריז, נכנס בליילה לבית-המדרש, ושקלל כמה מטבעות לקפת הצדקה שהיתה קבועה בקיר. פנה אליו אברהם אחד ותמה בפניו על מעשהו, שהי' מובא בכבדי האר"ז'ל שאין נותנים צדקה בליילה, שכן שהיו זמן של דיו". בקשפר זאת לחותנו הר"צ מליובאוויטש אמר לו חותנתו בחייו: 'אותו אדם שהעיר לה לא נותן צדקה גם ביום, ולכן אינו מסגל לסבל שמישהו נותן צדקה בליילה...'

גם עם רבי גרציוו אבא-שאול ארע הדבר, וכאשר נשאל למה נתן צדקה לקפת בית-ההכנסת לפני תפלת ערבית, השיב כי הוא נותן מבספר מטעם הפרת הטוב לגבאים שדואגים לסדרי בית-ההכנסת ולהעניק למתפללים את השוהות בו. וספורים התפעלו ממבטו הנבון להעריך את מי שטרם בעבורו, מה שגורא לאחריים בדבר המובן מאליה.

ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקוללה (יא. כו) ישוב רבי שלום מקמינקא עם תלמידיו, ואחד מהם הזכיר את הקשיא הידועה למה הקב"ה משלם ליראיו שכר רק בעולם הזה ולא בעולם הבא? והלא הקב"ה מקנים את כל התורה, ובקר הריהו עובר על 'לא-תלוי' פעלת שכר אתה? עדי-בקר, ואיך הוא מלין את שכרם של עושי רצונו? והשיבו 'רבני אשכנז' כפי שמביא החיד"א 'נחל קדומים', כי ביון שהקב"ה נתן את התורה באמצעות משה רבנו שהוא שליחו, לכן אינו עובר על 'לא-תלוי', כפי ההלכה שהשובר פועל באמצעות שליח אינו עובר עליה. אבל על שני הדברים הראשונים 'אנכי' ו'לא יזהיר-לך' ששמענו מפי הגבורה ולא באמצעות שליח, עליהם אנו אכן מקבלים שכר בעולם הזה, כדי שלא ילין הקב"ה בביכול את שכרנו עד העולם הבא. ובזה מתבאר הפסוק 'ראה אנכי' - ראה שבשביל קיום מצות 'אנכי', 'נתן לפניכם היום ברכה' - אני משלם לכם את הברכה והשכר כבר בעולם הזה. נהנו התלמידים מהפרוש הנפלא, אולם אחד מהם התעורר ותמה: 'ומה נעשה עם הקושך הפסוק 'וקוללה'?' והרבי נענה על אתר ואמר: 'וקוללה נוטריקון והקורן קומת לו לעולם הבא', כי אף שאמנם אנו מקבלים שכר על שני דברות אלו בעולם הזה, אולם אלו רק פרות השכר, אבל את הקרן עצמה נקבל בעולם הבא, ועין לא ראתה גדל שכרה'.

נתן תתן לו ולא ידע לבבך בתתך לו (טו. י) אברהם בריטובים הגיע פעם אל המהר"ד מפולז, והתאונן על מצבו הדחוק. נקמרו רחמי של הרבי, ונתן לו סכום נכבד. לאחר מכן זמנו שוב אליו, והעניק לו סכום נוסף, ושוב זמנו לפניו בפעם השלישית ושלם לו את נדבתו, וכך ארע פעמים מספר. הבחין הרבי כי גבא מתפלא על מעשהו, והסביר לו: 'את מצות הצדקה, כמו את כל המצוות, יש לקיים מתוך קבלת על שפך צוה אותנו ה' יתברך, ולא מתוך רחמים על העני. וכיון שבפעמים הראשונות נתתי את נדבתי מתוך רחמי על אותו אברהם 'קרי-ערה, חזרתי ונתתי לו שוב ושוב, עד אשר חשתי כי אני מקנים את מצות הצדקה רק מחמת שפך צוה הבורא יתברך שמו'. והוסיף הרבי ופרש בכך את הפסוק 'נתן תתן לו' - יש לתת צדקה לפני מפני מצות ה' יתברך, 'ולא ידע לבבך בתתך לו' - אל תתן לו רק מפני שנקמרו רחמיך עליו, ואתה מצטער לראותו בסבלו ובדחקו...'

מנדל משמש, כך היו מכנים הבריות את ר' מנדל אלטשולר שמשמש את צדיקי בית גור השפת אמת' ובנו האמרי אמת'. הוא היה חסיד נאמן שעמד על משמרתו כל השנים בגאמנות, ומעולם לא דאג לעצמו ולטובתו האישית, אלא היה מקבץ מעות לצדקה למען קרוביו שהיו יתומים קטנים, ודאג לפרנסם ולהשיאם בהגיעם לפרקם. פעם הגיע לגור עשיר גדול מרדומיו, ו' מנדל משמש נצל את ההזדמנות ובקש מהשפת אמת' לבקש ממנו מון לטובת קרוביו העניים. הרבי נענה לבקשתו וספר לעשיר שבא לפניו על קרוביו האביונים של המשמש, והעשיר שלף מיד שטר נכבד של מאה רבליים. ובקשפר זאת הי'ית ישאל'ל מנוח הוסיף ואמר: 'באותם ימים, שטר של מאה רבליים היה סכום נכבד'. הביט השפת אמת' בשטר ואמר: 'זה בשביל נתון, ומה עם 'תתן'?' והעשיר שלף שטר נוסף של מאה רבליים. שוב נענה הרבי ואמר, 'ומה עם' ולא ידע לבבך בתתך לו?' והעשיר שלף בשלישית שטר נוסף של מאה רבליים... השפת אמת' לא אמר מלה, אף הגיב

פי ירחיב ה' אלמיה את-גבולך

מגאנוני ישראל המיוחדים היה רבי יצחק אלחנן ספקטור רבה של קובנה, ו"רן של כל בני הגולה" כפי שהגדירו רבי איסר ולמן מלצר. מנעוריו נבר בכשרונותיו המיוחדים ובחכמתו היתרה, ועל מזה המחידד התהלכו ספורים רבים. נכדתו ספרה, כי לאחר פטירתו פנתה האקדמיה הרפואית בפטרבורג לבניו בבקשה, לאשר להם לנתח את מוחו לצרכי מחקר, שכן "במה של אדם פה מכשר כמו רבי יצחק אלחנן, אפשר יהיה לסיע לעולם המדע ולפריץ דרך להבנת דרכי מוחו של האדם". מובן מאליי שההצעה נדחתה על הסף, אבל פרט זה מלמדנו כי כשרונו המפלג היה לשם דבר במדינה כזו.

אלא שרבי יצחק אלחנן לא סמך על כשרונו וזכרונו, ולמעלתו העצומה הגיעה בעקר בזכות שקידתו העצומה בתורה יומם ולילה. וכפי שהעיד עליו הנצי"ב מוולוז'ין שהוא "השקדן הגדול בדורנו, ובזכות יגיעתו בתורה יותר מכל גדולי התורה דאז וכה להיות המשיב הגדול בהלכה בדורו". הפלא הגדול ביותר היה, שלמרות כשרונותיו הרבירים לא היה קולט מאומה שאינו קשור לתורה, ולא עלה בידו לזכר בשום אופן את השפה הרוסית המקומית. פעם נאלץ להופיע בפני הצאר הרוסי יחד עם משלחת רבנים חשובים, כדי לנסות לדבר על לבו לבטול הגזרות שהטיל על היהודים שתחת חסות השלטון הרוסי, ולשם כך למדוהו מספר מלים רוסיות, שמשמעותן דרישת שלומי של הצאר ירום הודו. אך כאשר נעמד רבי יצחק אלחנן לפני הצאר, נשכחו המלים הזרות מזכרונו, ותחתיהן פלט שתי מלים רוסיות שגרתיות, שמשמעותן "מה שמך"... מובן מאליי שחברי המשלחת היהודית נאחזו בפחד אימים, ולא היה ספק בלבם שחמתו של הצאר האכזר והנאה תבער בו עד להשחית. והוא נתגסם בהם ובכל יהודי רוסיה ללא רחם. אחד הנוכחים במשלחת היה הרב יעקב מזא"ה, רבה הראשי של מוסקבה הנודע מטעם הממשל הרוסי, והוא מצא מיד מוצא של כבוד. "אדוני הצאר! אמר הרב מזא"ה, "הרב היהודי הנערץ שלנו, שהוא איש קדוש ונעלה, מבקש לבדוד את הוד מעלתו בברכה אישית. ובמנהג היהודי להזכיר את שם האדם המתברך. בקש הרב מהצאר לומר את שמו המלא ואת שם אמו, כדי שיוכל לברך אותו בהנחת ידיו על ראשו". פניו של הצאר התרככו בבת אחת, והוא מהר לכפף את ראשו בהקנעה לפני הרב הנערץ. ורבי יצחק אלחנן ברח אותו בברכה מעמק לבו, כשהרב מזא"ה עומד ומליץ בינותם. הברכה הועילה באופן מיד, והמשלחת היהודית מצאה בך מסלה ללבו של הצאר, וזה הטא אליהם חסד וקבל את בקשתם לחטבת תנאיהם במדינה. לימים ספר רבי שמואל רוזובסקי את הספור הנפלא, ואמר: "ראו נא עד כמה גדולה היתה קדשת תורתו של רבי יצחק אלחנן, שאף שהיה בעל מח נפלא וכל התורה היתה שגורה עליו פיו באותיותיה וקדושתה, לא היה מסוגל לזכר כמה מלים בודדות ברוסית, מתוך כך שכל כולו היה דבוק בתורה הקדושה ואין בלתה!"

פעם התפנסו בביתו מספר רבנים חשובים ושוחחו בעניינים העומדים על הפרק. והנה נכנס הביתה הרופא היהודי של קובנה הדוקטור יצחק פינברג, שהיה בעל עמדה והשפעה בחוגי השלטונות, ולפליאת הרבנים פנה אליו רבי יצחק אלחנן וקבלו בסבר פנים יפות, כשהוא פונה לשוחח עמו בחדר סמוך בחמימיות ובכבוד. הרבנים נותרו לשבת ולהמתין עד שובו של הרב, ובכלם התעוררה תרעמת על כך שהרב מעניק כבוד לאותו רופא שלא נודע במדקדק במצוות, ומותר אותם להמתין לו שעה ארבה. כשיצא הרופא מהבית, הביעו אחדים מהרבנים הנאספים את פליאתם בפני הרב על הכבוד הרב שהעניק לאחד שעליו נאמר בהלכה שאסור להביט בפניו, אולם רבי יצחק אלחנן לא הגיב מאומה. תקופת-מה לאחר מכן, הטיח הממשלה הרוסית גזרה קשה על יהודי ליטא, ובביתו של רבי יצחק אלחנן התכנסה אספה דחופה של רבנים ועסקנים, כדי לטכס עצה ביצד לסכל ולבטל את רע הגזרה. בין הנאספים היו גם אותם רבנים שהשתתפו בשעתו בביתו בעת בקור הרופא, ורבי יצחק אלחנן הביע בפניהם את דעתו, כי אין מנוס אלא לפנות אל השר הרוסי הבכיר, כדי לדבר על לבו לבטל את הגזרה. הצעתו נרמה לרבנים להשתומם, שכן לא היו בקיאים בשפה הרוסית, וכיצד אפוא יתקשרו עם אותו שר נכבד? והציעו לזמן את הדוקטור פינברג, שבקי בשפה הרוסית, ולבקש ממנו להשתדל למענם. הביט בהם רבי יצחק אלחנן ואמר: "לזמן את הדוקטור פינברג? והרי אמרתם לי זה מקבר שאסור להביט בפניו!! וכשהחלו הללו להצטדק: "הרי מדבר על הצלת נפשות של עשרת אלפים מישראל", אמר רבי יצחק אלחנן: "אכן, ועכשו תבינו למה קבלתי אותו בשעתו בחביבות רבה, ואף הפסקתי את שיהתי אתכם לשם כך. כי בזכות הכבוד שאני מעניק לו, יכול אני לבקש ממנו לעמד לנו לעזר ואחיסמך". רופא זה התמסר בכל מאודו לרבה של קובנה, ובידיעה שכתבו רבי צבי הירש ורבי בנימין - בניו של רבי יצחק אלחנן, בעתו 'הצפירה' לאחר פטירתו, הם מביעים תודה לרופא זה "אשר הפליא חסדו ואמונתו לכבוד אבינו, והקדיש כחותיו ועתותיו היקרות מאד... ושם כל מעינו רק באבינו איה להפליא עצה... ולא חדל ולא גרע עתו ומעצותיו עד הרגע האחרון".

היתה אז עירה בליטא, שהפריץ המקומי אהב לבחש בכל ענין צבורי שעמד על הפרק, לרבות מנויים בקהילה היהודית המקומית. תקופה מסימת תרו בעירה אחר רב מתאים, לאחר שהרב הקודם הסתלק לבית עולמו, ואל העירה הגיעו שני רבנים שהגישו מעמדות לתפקיד הרבנות. הפריץ התערב בענין בתקף סמכותו, אף שהבנתו ברבנים היתה בהבנת התרגול המביט בסדור בשעת אמירת 'בני אדם' בעריכת הכפרות, והוא דרש נחרצות כי על שני הרבנים לעמד אצלו לבחינה, והוא יבחר ביניהם מי מתאים להיות הרב החדש של העירה... הספר היהודי הראשון שהיה בידיו של הפריץ, היה סדור תפלה עב-כרס שהתקבל אליו בדרך כלשהי, והוא פתח בפני המעמד הראשון את הסדור ודרש ממנו להתחיל לקרא. התמזל מזלו של זה, אף שלא הגיע למלכותו לקרסליו של הבא אחריו, והסדור נפתח ב'אשרי' שבתפלת שחרית. הלה החל במובן לקרא ברהיטות את פסוקי 'אשרי' בנקוד ורגיל, והפריץ נענע בראשו בשביעות רצון. כשהגיע תורו של השני, שהיה באמור למדן מפלג בהרבה מהראשון, שוב פתח הפריץ את הסדור, אף לביש המזל נפתח הסדור לקראת סופו, בחלק של 'היוצרות' לשבת זכור בפיוט הנודע

רבי יעקב משלם אורנשטיין ז"ע

בעל "ישועות יעקב"

ליום ההולא, מ"ה מנחם-אב תקצ"ט

מגדולי רבני גליציה, רבה הנערץ של לבוב כלה שנים בחזקת אבותיו במשך למעלה מ-50 שנים, ובעל "ישועות יעקב" מספרי היסוד על השלחן-ערוך, תשובות רבות בהלכה ופרוש על התורה. מנעוריו שקד על התורה בהתמדה, נודע בגאונותו כ"גאון הגאונים ורן של כל בני הגולה" כפי שנקבת עליו ב'כלילת יפי'. תחלה כהן פרבה של זולקווא, ובשנתמנה לרבה של לבוב ותמנה לפניו מידוע הוא מעדיף לכהן בעיר גדולה כלבוב מאשר לשבת במנוחה בעיר קטנה, השיב כי "הקפה מעניק לרב את השגותיו לפי גדל הצבור שהוא מתמנה עליו, וכאשר הכלי גדול מתרבות גם השפעות החכמה מן השמים לפי ערכו. וזה לשני שלחנות תורה וגדלה במקום אחד, וזה נשיאותו ברמה ולחם בהשכלה שפשתה בזמיו. "עמד בכח עז לשבר מלחמות עמל, ולא הרימו ראשם בחייו", כלשון התנ"ך סופר עליו. בהכליפיו היה מבטל את החקירות של משפילי זמנו, שבכל את זמנם בחקירות לתולדות הקדמונים, במקום לטכס בעקר בתורתם וחבורתם. על חוקרי 'חכמת ישראל' שבנימו אמר: "צונץ וחבורי מבליים את זמנם בחקירות ודרישות, לדעת למשל, באיזו קופסה היה רש"י מרח טבא, אם של כסף אם של עץ, ואני מוצא את מחי לדעת ולהבין את תורתו וחקמתו של רש"י..."

פעם הביט מביתו על השוק הסמוך, וראה עורבים רבים עטים על דוכן אחד למקבר שמן פשה, והמורכב נאבק עמם כדי להבריחם. בסמוך לו היו מוקרים נוספים שמקרו עופות ושמן, ורוב שם לב כי העורבים נטפלו ורקאו לאותו דוכן, והתקדד התעורר כלבו. הוא מהר לזמן את בעל הדוכן באמצעות משמשו, והחל לחקר אותו החקיר עד שהנה הדוכן כי במשך חדשי החורף אני אל השמן של העופות שנטפרו זו לתקופה זו לפני חג הפסח. מה יש בקוש רב לריכישת שמן לשמוש בחג במקום שמן כמנהג המקדשים. ובזכות חכמתו של הרב עלה בידו להציל את יהודי העיר מאכילת שמן של מרפה. הרב מעשיו ספר, כי בליל פסח נכנס אליו יהודי פשוט עם שאלה חמומה בעניני תמץ פסח. ולאחר שהפך בדבר פסק להתיי כיון ש'בעל השאלות' מתיר בענין זה מפני שהוא בטל במשיש. בבקר ספר לבני ביתו כי היה תולדה בצער על ההתר שנתן, אולם בלילה התגלה עליו בעל השאלות וחדרה לו שהשתמש בתירו, ואמר כי זו הפעם הראשונה שהשתמשו בהתר שלו, ונחה עתה.

אחינו רבי יוסף שאול נתניו, שלמים מלא את מקומו ברבנות לבוב מספר בספרו "שואל ומשיב", כי בצעירותו עוד בהיותו בבית חותנו בירוסלב, התיצב לפניו לידו רבי ישראל בנו של רבי קופל מליקובה, יחד עם בנו רבי שמעון מירוסלב. האב היה מתנגד לחסידות ואמר מבנו שלא יאמר אחריו קדיש, כיון שהוא אומר 'יצמח פרקניה' החסידים, וצא פסק חזין שאינו יכול למחות ביד בנו, אלא שיאמר קדיש בלי 'יצמח'. ומספר, כי לאחר תם השלשים לפטירת האב, נסע רבי שמעון אל 'החזון' מליקובלי, שהיה גם הוא נכד רבי קופל, והתבאר בפנת בית-הקנקס ליד התנור, כדי שלא יבחין בו הרבי כי הוא אומר קדיש בלי 'יצמח'. רבי נפתלי מרושטיץ הבחין בך וספר זאת לחזון, והרבי מליקובלי אמר לו: "אביו, ודאי ר' ישראל היה אצלי, ובקש ממני לומר כך להגיד 'יצמח' בקדיש, שכן בעולם העליון נודע לו שדורך החסידים אומרים, ומאז היה נוהג כן, למעט ביום ה'אצט' של אביו שהיה אומר בלי 'יצמח'."

ידידות גדולה היתה בינו ובינו בעל ה"אריה דבי עלאי", ובכל פעם שזה היה במקבר בלמפרג היה שוהה בביתו. פעם התעוררה בעיר שאלה בדון עגונה, וה'ישועות יעקב' התירה להנשא, אף ה"אריה דבי עלאי" טען כי בהעל חי. הזמין הרב את דיני העיר ולקדמים מפרסמים, וכלם קבעו כי האשה מתרת לפי דירת-תורה, והיא אכן נשאה לשווחט של רישא, אולם לאחר ימים מעטים בא הרוב ברגלי ויצא מהז ומזה כפי הדין. זמין-מה לאחר מכן הגיע שוב ה"אריה דבי עלאי" ללבוב, והתאכסן בבית אחר, ולאחר כמה ימים פגש אותו הרב ותמה בפניו מדוע שנה את אכסניתו ולא בא אליו. השיב לו ה"אריה דבי עלאי" בדברי תוכחה על המכשול שיצא מתחת ידו, אולם ה'ישועות יעקב' אמר בקול נחרץ: "אתה האדמו"רים מתנהלים עליו ורוח-הקדש, אולם לנו הרבנים תהנה התורה והשלחן ערוך ואנו מתנהלים לפי ההלכה. אין אנו יכולים להשתמש ברוח-הקדש אלא לפי הדין וההלכה, ואמרו לי שאף שראיתי מה שיצא מהפסק שלי, אלא היתה מגיעה אלי עתה שוב שאלה דומה, הייתי פוסק נגמר להסיר, כי אין לו לדון אלא מה שעיני ראות לפי הדין ולא לפי רוח הקדש". אך היה מעריך את גדולי החסידות, ואף התיר לרבי משה לזב מססוב לאלל את האפיקורוס וזה הותר, "ולא לבטל ההקנות הנצרכים לו". ועל ה"דברי חיים" מצנו אמר, שפיון שהוא משלם במקום בגאונותו בנגלה, ממילא נאמן הוא גם על הדברים המסורים ללב בפנימיות התורה ובעבודה על-פי דרך החסידות.

מדברי האור החיים הקדוש על הפרשה

ראה אנכי נתן (יא, כו)

ובדרך קצרה נרמז עלינו דבריהם ז"ל, שאמרו שכל בני ישראל יש להם ניוצץ ממש, ואין צריך לומר הדור ההוא ששמו מפי שהם חלק ממנו, והוא מה שרמז במאמר זה ראה אנכי, פרוש באלו מדבר עם עצמו ואומר לו אנכי, כי כל ישראל יתחסו אליו וכשהוא מדבר עמו באלו מדבר עם עצמו, ולזה גם כן אמר ראה לשון יחיד כשעור אנכי שהוא לשון יחיד ואמר עליו ראה. עוד ירמז על ה' שקרא ואמר אנכי, וזה הוא שעור הכתוב: ראה, כי אותו שקרא ואמר להם אנכי הוא נתן לפניהם וגו' ואמרו ראה לשון יחיד כי בערך דבר זה כלן יהיו שווים באחד לדעת כי ה' הוא הנתן לפניהם ברכה וגו'.

את הברכה אשר וגו' (יא, כז)

אמרו את, להעיר כי מלבד הברכה המשותפת מדרגה, עוד לו עמה יעוד הטוב, והוא אשר תשמעו, כי השמיעה בתורה הוא תענוג מפלא ומחיה הנפש, באמרו שמעו ותחי נפשכם, והמרגיש בטעם התורה תשיחנו נפשו כי עליו לשלם גמול טוב לנותן מתנה טובה מפלאת, ואין צריך לומר שאין להבט שכן עליה.

עוד ירצה על פי דבריהם ז"ל, שאמרו זכות יש לה קצו ויש לה פרות, והוא מה שרמז באמרו את הברכה, כי תבת הברכה מצינת עולם שהוא מקור הברכה וכלו פרוה, ורבו את לפרות הזכות שאוכל בעולם הזה, ודקדק לומר אשר, נזהר הכתוב שלא רצה הנביא לעשות הדבר בגדר הפסק לומר אם, ואמר אשר שהוא דבר מחלט בפאר קוהה להם נפש הצדיק, ותלה הכתוב הברכה בשמיעה ולא הזכיר לא מעשה ולא שמיעה, לפי שהשומע דברי אלהים חיים התורה מטיבה נפשו ומישרתו, כי יש בה סם חיים פאומרם ז"ל וזה לשונם המאור שבה מחיירו למוטב, לזה תלה הכל בשמיעה:

כי יהיה בה אביון באחד שיעריה (טו, ז)

על פי דבריהם ז"ל שאמרו בספר הזהר אי חדא קהלא או חדא גנישתא יתעירו בתויבתא מיד אתי בן דוד, עד כאן. ומעשה אביון הוא תאב בדבר זה שהוא אחד שיעריה שהו יספיק למלאות תאוותו לבוא ברה, ואמרו בארץ העיר מקום תאוותו היא ארץ הקדושה אשרי' אלהיה נתן לה שהוא תאב מתי תפקד העיר היונה חמדת הלכות, ויצו ה' לכל איש ישראל שלא יאמץ את לבבו וגו', אלא יתחזק בכל עז ותעצמות למלאות חשק האחד המיוחד, כי באמצעות מעשה בני אדם ובפרט במצות הצדקה דכתיב בצדקה תבונני, וגמר אמר מאחיה האביון פרוש מסבת אחיה האביון הידוע, שיעריה אדם בדעתו שהמעשה הוא לתכלית דבר זה של משיח ה' שמו חיים:

כי יפתח וגו' (טו, ח)

על ידי שפוחת הוא ידו ופותחים לו שערי שפע, והוא אמרו כי פרוש, טעם שאני אומר לה שלא תאמץ וגו', כי יפתח, פרוש אוצר הנעלם אם אתה תפתח את ידך. וגמר אמר והעבט וגו' פרוש, כשאתה פותח את ידך לו אינך עושה אלא הלוואה ודוקא, ותכף ה' ישלם לה בתוספת מרבה:

"אין קוצץ". הרב המסבך החל לקרא את המלים הסבוכות של הפיוט, "אין קוצץ בן קוצץ, קוצץ לקוצץ; בדבור מפותץ, רוצץ לרצץ. לץ גבולו ללוצץ, פלץ ונתלוצץ; בעץ מחצצים לחצץ, בנץ על צפור לנצץ"... וכמוכן שקריותו היתה אטית וזהירה. הפריץ התרשם פמוכן מהרב הראשון, וקבע נחרצות כי הוא למדן נפלא שידע לקרא בשטף ובבהירות לעומת השני, והורה למנותו לרב בעירה. הפרנסים לא ידעו את נפשם מרב צחוק, אך לא ידעו מה לעשות, שכן הפריץ עמד בתקף על דרישתו, והם פנו לרבי יצחק אלהן לבקש את עצתו. "הפריץ צודק!" אמר רבי יצחק אלהן להפתעתם של ראשי הקהל, "יתכן שהמעמד השני אמנם יותר למדן מהראשון, אבל הוא לא מספיק חכם, ובשביל להיות רב צריך להיות בעקר חכם ופקח". תמחוהו הפרנסים לשמע דבריו, ורבי יצחק אלהן הסביר: "הרי הפריץ אינו יודע לקרא בסדור, ומדוע אפוא היה המעמד השני צריך לשבר את שניו כדי לקרא את הפיוט הסבך של 'אין קוצץ', במקום לקרא משם את 'אשר' ברהיטות? שכן הפריץ אינו מבחין בין 'אשר' ל'אין קוצץ', ובכך היה מוכיח לפריץ שגם הוא למדן מפלג. אלא מאי, לא עמדה לו חכמתו לעשות כן, ואם כן אין הוא ראוי לשמש ברבנות..."

והנה ספור על חכמתו המפלגת עוד בימי נעוריו, ומאז נבאו לו עתידות. את הספור ספר יהודי זקן מקובנא בשם ר' פינחס, שאביו היה חבר נעוריו של רבי יצחק אלהן, ויחד למדו גמרא והלכה אצל הרב דמחא, רבי ישראל איסר אביו של רבי יצחק אלהן, בהיותם בבני עשר. פעם ישבו שני התלמידים לפני רבם ועסקו בסגי' עמקה, והנה הגיעו שני אנשים בני העיר ובקשו מהרב לפשר בסכסוך שהתגלע ביניהם. התובע פתח וספר, כי חברו זה לזה ממנו סכום כסף וקבעו ביניהם זמן לפרעונו. והנה הגיע המועד הנקוב, אך הלונה טען שאין ביכולתו להחזיר את החוב בלו, אלא כדי מחציתו, ועל המחצית רשם שטר חוב בנסח זה: "פאשר ירחיב ה' את גבולי, מתחייב אני החתום משה לשלם לפלוני את המחצית השנייה של חובי בסך זה וזה". "מאז חתימת השטר עברו כבר שלש שנים", ספר התובע, "ואף שידע אני ומכיר בלוזה זה שכבר הרחיב ה' את גבולו, עדין אין הוא משלם את החוב בטענה שאין לו". פנה רבי ישראל איסר אל התובע, והלה אשר כי אכן הספור נכון, החוב קים והשטר אמת, אלא שטענתו בפיו. "התובע סבור שכבר הרחיב ה' את גבולי, אבל מהיכן הוא יודע מה מתרחש בכסי ובממוני? לטעמי עדין לא הגעתי לדעה כזו של הרחבת גבולי וטרם הגעתי ליכולת של תשלום חובי". הרב החל להרהר בשאלה, ובינתים פנה אל שני תלמידיו, בנו יצחק אלהן וחברו פינחס, ובקש מהם לחוות דעה בענין. הזקן, בנו של אותו ר' פינחס ספר, כי אביו עוד לא הספיק לחשב בענין, וכבר קפץ חברו העלוי ואמר לאביו: "הלא זוהי גמרא מפרשת במסכת חלין, שם דרשו חז"ל את הפסוק שבפרשת ראה 'כי ירחיב ה' את גבולך וגו' ואמרת אכלה בשר', ומבאן אמר רבי אלעזר ברי עזריה, מי שיש לו מנה אחד יקח לקדירתו ליטרא ירק; ואם יש בידו עשרה מנה, יקח ליטרא של דגים; וכאשר יש לו כבר חמשים מנה יקח ליטרא בשר. ואם כן הרי לנו הגדרה מדיקת של חז"ל מזה 'הרחבת גבולי' - כדי חמשים מנה, כלומר חמשת אלפים זהובים. ישבע אפוא התובע שאין לו עדין חמשת אלפים זהובים, והתובע יאלץ להמתין עד שירחיב ה' גבולו של הלונה וכבר יהיה בידו סכום זה כדי לשלם את חובו..."

וספר הזקן בנו של ר' פינחס, כי אביו אמר לו בשעה שספר לו ספור זה, "אז כבר הייתי בטוח בלבי, כי עתיד חברי זה להיות מגדולי ההוראה בישראל".

מטעים

מקצה | שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך (יז, כח)

התבות מקצה | שלש שנים מטעמות בטעמי מנח מנח רביע, וכן מטעמות התבות הרומוות בפרשת וילך "מקץ שבע שנים" בטעמים ומומים. ורמז מובא ברש"י על הפסוק "כי תכלה לעשר" שזמן העבור הוא בערב פסח של השנה רביעית, ונלמד ממצות הקהל שנאמר בו "מקץ שבע שנים" ומועדו ברגל, אף כאן בעור מעשרות ברגל. ונרמזו כאן גם דברי הגמרא בכתבות "המקבוצ" אל יבוצו יותר מחמש, כלומר שארבעה חלקים ממנו יהיו מנחים בחלקו, ואת החלק התמישי יתן למעשר. וכן כאן שמכער את כל המעשרות ללוי ולעני, הרי שניהם חמט, ונותרו לו ארבעה חלקים, אם כן הרי זה מנח רביעי. (זכרון סופרים)

לעשות את כל המצוה הזאת (טו, ה)

מובא ב'ספרי' כאן, "את כל המצוה הזאת" - שתהא מצוה קלה חביבה עליך במצוה חמורה". ורמז לזה בטעם זקן קטן שעל תבת הזאת, שיהא זקוף וחשוב אצל גם המצוה שגראית קלה וקטנה בענינה. (תפוחי חיים)

כי בגלל | הדבר הזה יברכה ה' אלקיך (טו, י)

במסכת מועד קטן מספר, שמלאך המות לא היה יכול להתקרב לרבי חייא לטל את נשמתו, מפני שלא היה פוסק מללמד תורה. נרמה המלאך לעני נקש על דלת ביתו של רבי חייא, ובקש שיוציא לו לחם לאכל. הוציאו לו בני הבית לחם, ואמר לרבי חייא, הרי אתה מרחם על עני לתת לו לחם ומדוע אינך מרחם על 'ההוא גברא', והתפון לעצמו, ואינך מוכן למסור את עצמך אליו ולבוא לעולם הבא. גלה לו המלאך שוט של אש והבין שאמת הוא, והמציא את עצמו אליו שיוכל לטל את נפשו. וסגיה תמוהה זו מתבארת על פי המעשה המובא במסכת חגיגה. שרבי חייא אמר לאשתו: "אם יבוא עני לבית, הקדימי ותני לו פתי לחם, כדי שיקדימו לתת לחם גם לבניך". תמחה אשתו ושאלה "וכי אתה מקלל את בניך?" והשיב: "מקרא מלא דבר הכתוב 'כי בגלל הדבר הזה יברכה ה' אלקיך'". כי פונת מלאך המות שאמר לרבי חייא, הרי אתה אמת לאשתך שאם תקדים לתת לחם לעני כך יקדימו ויתנו גם לבניך; ואם כן גם אתה, אם תקדים ותתן לי את נפשך, כך אקדים אני ואתן חיים לבניך, ולא אטל את נשמתם קדם הזמן שנקבע להם מן השמים. ולא עוד, אלא אף אוסיף להם את השנים הנותרות שהשתירו אצלי ממי שנפטר לפני זמנו, כמובא במסכת חגיגה. וזו היתה הבטחת המלאך לרבי חייא שבשם שאתה מקדים ונותן לי את נפשך, כך אוסיף אני ואתן חיים לבניך. ולזה הביא רבי חייא לדבריו ראהיה מהכתוב "כי בגלל הדבר הזה יברכה ה' אלקיך", שכן על תבת "כי" יש טעם גרשים, ומשמעותו דבר שחוזר פעם נוספת, כמו שנאמר אצל אברהם אבינו "למועד" בטעם גרשים, כי אמר המלאך לאברהם שבשנה האחרת בעת הזאת יולד לשרה בן. וכן תבת "כי" כאן בגרשים, לרמז לדבר זה, שאם רבי חייא יתן את נפשו, יחזור המלאך ויוסיף שנים לבניו. (תחלי מים)

כי בחפזו יצאת מארץ מצרים (טו, ג)

תבת בחפזו מטעמת בטעם מנח רביעי, לרמז לדבר רבנו בחיי שעל ידי שיצאו ישראל ממצרים קדם הזמן צריך לשלם זאת בגליות אחרות, וזהו כי בחפזו מנח רביעי, שנשאר מנח לשלם בכל ארבע הגליות. (פני יוסף)

כי גם את־בניהם ואת־בנותיהם

שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת שָׁהָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מֵאוֹסְטְרוֹבָא, בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי שְׁלֹמֹה לִיב מִלִּנְטְשָׁנָא אֲצֵל ה'שָׂר שְׁלֹמֹה' מִבְּבֹלָה, וּבְשַׁתִּיחָן הָיָה עַד לְסַפּוּרֵי־מוֹפֶת שֶׁנִּשְׁעָשׂוּ בְיַד־הָרַבִּי.

בַּשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה שָׁלוֹ בְּבָבֶל, שָׁהָה שָׁם גַּם רַבִּי שְׁלֹמֹה מִקְמִינְקָא, תִּלְמִידוֹ הַנָּאֵמָן שֶׁל רַבִּי נִפְתָּלִי מְרֹפְשִׁיץ שֶׁכִּידוּעַ גָּבַה טוֹרָא בִּינוֹ לְבִין רַבִּי שְׁלֹמֹה לִיב מִלִּנְטְשָׁנָא אֲבִיו שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מֵאוֹסְטְרוֹבָא. צְדִיקִים אָמְרוּ אַז, שֶׁכָּל סֶבֶת הַהִתְנַגְּדוֹת שֶׁל הָרַבִּי מְרֹפְשִׁיץ נִבְעָה מִתּוֹךְ יִדְאָתוֹ שֶׁמָּא יִסְתַּלַּק הַצִּדִּיק מִלִּנְטְשָׁנָא מֵהַעוֹלָם טָרֵם זְמַנּוֹ, שֶׁכֵּן זִקְקִים לוֹ פְּעוּלָם הַעֲלִיּוֹ וְאִם יִהְיֶה לוֹ שְׁלֹמֹה פְּעוּלָם הַזֶּה, יִטְעֲנוּ שֶׁם לִמְעַלָּה שְׂאֵם־כֶּן הִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְהִסְתַּלַּק, וְלִכְּן חָלַק עָלָיו כְּדִי שִׁיֹּתֵר פְּעוּלָם הַזֶּה וְיֵאָרֶךְ יָמָיו וְשִׁנִּים. וְכֹאשֶׁר שָׁמַע רַבִּי אֲשֶׁר יִשְׁעִיהָ חֲתָנוֹ שֶׁל רַבִּי נִפְתָּלִי מְרֹפְשִׁיץ, עַל הַסְתַּלְקוֹתוֹ שֶׁל הָרַבִּי מִלִּנְטְשָׁנָא, הִצְטַעַר מְאֹד עַל הָאֵדָם הַכָּשֶׁר שֶׁבִדּוֹר שֶׁנִּסְתַּלַּק, עַד שֶׁכִּמְעַט צָצָה נִפְשׁוֹ מִרֵּב צַעַר, וְאָמַר שֶׁהוּא זֶה וְנָקִי וְאֵין בּוֹ כָּל אֲשָׁמָה.

הַמִּנְהָג הָיָה בְּבָבֶל, שֶׁבִּשְׁנֵי הַכְּבוֹדִים הַחֲשׂוֹבִים בְּיוֹתֵר הָיוּ מְכַבְּדִים אֶת הָאוֹרְחִים הַנִּכְבְּדִים שֶׁהִגִּיעוּ לַשַּׁבָּת, בְּזִמּוֹן עַל הַכּוֹס בְּכִרְכַּת הַמְּזוֹן, וּבַעֲלִיתוֹ הָאִשִּׁית שֶׁל הָרַבִּי לַתּוֹרָה, הָיָה עֲלִית 'שְׂשִׁי'. כִּשְׂרָאָה רַבִּי שְׁלֹמֹה מִבְּבֹלָה אֶת שְׁנֵי הָאוֹרְחִים הַחֲשׂוֹבִים שֶׁבָּאוּ לַשַּׁבָּת בְּמַחְצָתוֹ, שָׂאֵל אֶת רַבִּי שְׁלֹמֹה מִקְמִינְקָא בְּמָה הוּא חָפֵץ לְהִתְכַּבֵּד. בְּזִמּוֹן אוֹ בַּעֲלִיָּה, שֶׁכֵּן בְּכַבּוֹד הַשֵּׁנִי הוּא רוֹצֵה לְכַבֵּד אֶת הָאוֹרֵחַ הַנּוֹסֵף, הָרַבִּי מֵאוֹסְטְרוֹבָא, אוֹתוֹ בְּנֶה "צְדִיק בֶּן צְדִיק". תָּמָה הָאוֹרֵחַ מִקְמִינְקָא וְהִבִּיעַ אֶת פְּלִיאָתוֹ בְּפָנֵי הָרַבִּי: "הָרִי רַבְנוּ הַקְדוֹשׁ מְרֹפְשִׁיץ הָיָה מִתְנַגֵּד לְאֲבִיו שֶׁל אוֹרֵחַ זֶה, וְהָרִי הֵבֵן הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי אֲבִיו וּמִתְנַהֵג בְּמִנְהָגוֹ, וּמָה מְקוֹם יֵשׁ לְכַבְּדוֹ בְּיוֹתֵר הַכְּבוֹד?" נִעֲנֶה הָרַבִּי מִבְּבֹלָה בְּרִאשׁוֹ, וְאָמַר: "רֵאשִׁית, לֹא יִדְעִיתִי לָמָּה הִתְנַגְּדוֹ לְאֲבִיו וּמִדּוּעַ חָלַקוּ עָלָיו; וְשֵׁנִית, הָרִי כִּבְר אֲמָרָה תּוֹרָה לֹא יוֹמְתוּ בָּנִים עַל־אֲבוֹתוֹ, וּמָה נִרְצָה אֲפֹא מִהֵנָּה?" וְזָכָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת לְכַבְּדִים רַבִּים מִצֵּד הָרַבִּי מִבְּבֹלָה.

וְכֵשֶׁם שֶׁלֹּא הִבִּינוּ הַבְּרִיּוֹת אֶת פֶּשֶׁר הַתְּנַגְּדוֹתוֹ שֶׁל רַבִּי נִפְתָּלִי מְרֹפְשִׁיץ לְרַבִּי שְׁלֹמֹה לִיב מִלִּנְטְשָׁנָא, בְּעוֹד הָיוּ לוֹ כְּוָנוֹת עֲמָקוֹת בְּאִמּוֹר בְּעֵינָיו; כִּד לֹא הִבִּינוּ אֶת טַעְמֵיוֹ שֶׁל הָאוֹרֵחַ מִקְמִינְקָא שֶׁצַּעַר בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת בְּבָבֶל אֶת הָאוֹרֵחַ מֵאוֹסְטְרוֹבָא, שֶׁהִיָּתָה לוֹ אַז הַשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה שָׁם. רַבִּי שְׁלֹמֹה דָּבַר עִמּוֹ בְּתַקִּיפּוֹת, אוֹלָם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שָׁתַק וְלֹא הִגִּיב כָּלל. אֵין אֲנִי יוֹדְעִים חֲשׁוֹנוֹת שָׁמַיִם, אֵד מִיָּד בִּיצִיאַת הַשַּׁבָּת לָקַח רַבִּי שְׁלֹמֹה מִקְמִינְקָא בְּשִׁתּוֹק בְּאִפְּךָ פְּתֹאמִי, וְהַסּוֹבְבִים אֲצוֹ אֶל הָרַבִּי מִבְּבֹלָה וּבִקְשׁוּ רַחֲמִים עָלָיו. נִעֲנֶה הַצִּדִּיק וְאָמַר, כִּי הַדָּבָר בָּא עָלָיו עַל שֶׁצַּעַר אֶת הַצִּדִּיק מֵאוֹסְטְרוֹבָא, וְאֵף הַתְּבַטָּא כִּי הוּא לָקַח בִּ"לְקוֹתָא דְרַבְּנָן דְּלִית בָּהּ אִסּוּרָא", כְּלוֹמֵר בְּקִלְלַת חֲכָמִים שֶׁאֵין לָהּ רְפוּאָה. הָרַבִּי פָּנָה לְכַבְּרוֹ בְּחִלּוֹ וּבִרְכוֹ בְּרַפּוּאָה שְׁלֹמָה, כִּשְׁהוּא מִתְבַּטָּא וְאָמַר: "חָכַל עַל הַתּוֹרָה לְשִׁמּוֹה' שֶׁל הָרַב מִקְמִינְקָא". וְאֵכֵן הַבְּרָכָה עֲשֵׂתָה פִּרִי, וְאִסְטֵאט הַחֲלוֹ אֵיבְרִיו שֶׁל רַבִּי שְׁלֹמֹה לִיב לְשׁוֹב לְאִיתָנָם, אֲלֵא שֶׁכֵּחַ הַדְּבָר עֲדוֹן לֹא שָׁב אֵלָיו. בְּיוֹם הַשֵּׁנִי בִּשְׁבּוּעַ, צִוָּה הָרַבִּי לְהַכְנִים אֶל בֵּית־הַמִּדְרָשׁ אֶת רַבִּי שְׁלֹמֹה כִּשְׁהוּא מְטִיל עַל הַמְּטָה בְּחֻלְשָׁתוֹ, וְצִוָּה שִׁיזְמִינוּהוּ לַעֲלוֹת לַתּוֹרָה. נִסָּה הָרַב לַפְתָּח אֶת פִּי וּלְבָבָהּ, אֲלֵא שֶׁלֹּא עָלָה בִּידוֹ לְהוֹצִיא הֶגֶה מִפִּי עֵקֶב הַשְׁתוֹק שֶׁאֲחַז בּוֹ, עַד שֶׁהָרַב מִבְּבֹלָה קָרָא בְּקוֹל: "הָרַב מִקְמִינְקָא! הָרִי אֲתָם אוֹהֲבִים אֶת הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, לָכוֹ וּבִרְכוּ עַל הַתּוֹרָה תַּחֲלוֹה". וּמִיד בְּאוֹתוֹ רָגַע הַתַּחֲזֵק הָרַב, וּמִקּוֹלוֹ יִצָּא הַבְּרָכָה בְּתַקְנָה וְיָהִי לְפֶלֶא. אֵל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הַתַּלְכוּה נֶאֱמָנוּ הַקְּרֹב רַבִּי יִחְזַקְאֵל מִסְּלוּיִטְשׁ שֶׁנִּשְׁעַע עִמּוֹ לְבָבָהּ, וּבִסְתֵר הַתְּבַטָּא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּאִזְנוֹ: "כִּי הַצִּדִּיק מִקְמִינְקָא בָקֵשׁ לַעֲשׂוֹת מַמְנֵי גַל שֶׁל עֲצֻמוֹת בְּרַב הַקְּפָדָתוֹ עָלָי, אֲבָל אֲנִי הַקְּדָמְנוּ אוֹתוֹ, וּמִי יַעֲמֵד בְּסוֹד קְדוּשִׁים.

הַפַּעַם הַשֵּׁנִי לַשְׁהוֹתוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מֵאוֹסְטְרוֹבָא בְּבָבֶל, הִיָּתָה בְּפֶרֶשֶׁת רָאָה. בְּסַעֲדַת הַשַּׁבָּת נִשָּׂא ה'שָׂר שְׁלֹמֹה' דְּבָרֵי תּוֹרָה עַל פְּרֶשֶׁת הַשְּׁבוּעַ, וְקָרָא אֶת הַפָּסוּק שֶׁבְּפֶרֶשׁה: "כִּי גַם אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם יִשְׂרְפוּ בָאֵשׁ לֹא־לִהְיֵיהֶם", וְצִטָּט בְּקוֹל אֶת דְּבָרֵי רִשִׁי: "גַּם - לְרִבּוֹת אֶת אֲבוֹתֵיהֶם וְאִמּוֹתֵיהֶם. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, אֲנִי רֵאִיתִי נִכְרִי שֶׁכִּפְתּוֹ לְאֲבִיו לְפָנֵי כָּלֻוֹ וְאֲכָלוֹ". בְּסִימֵי הָרִים הָרַבִּי אֶת עֵינָיו וְאָמַר לְקַחֵל: "דְּבָרֵי רִשִׁי שֶׁמִּקְרָם בְּסִפְרֵי תְּמוּהִים מְאֹד, שֶׁכֵּן לָמָּה אֲנִי נִזְקָקִים לַעֲדוֹתוֹ שֶׁל הַתְּנַא רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁרָאָה גוֹי כּוֹפֶת אֶת אֲבִיו לְפָנֵי כָּלֻוֹ, בְּזִמּוֹן שֶׁבְּפָסוּק נֶאֱמַר בְּפֶרֶשׁ אֶס', וּבְכִד נִתְּנוּ חֲז"ל כָּל כָּל מְקוֹם שֶׁתִּבְתַּת אֶס' בָּאָה לְרִבּוֹת?" אֲלֵא סִים הָרַבִּי וְאָמַר, "רַבִּי עֲקִיבָא בָּא לְחַדֵּשׁ וּלְזַמֵּר, שֶׁהוּא בְּעֶצְמוֹ רָאָה אֶת הַדָּבָר". וְהוֹסִיף מִיד: "מָה שְׂרֹאִים פְּעִינִים מִמֶּשֶׁ, הוּא הָרַבֵּה יוֹתֵר מוֹכַח וְנִהְיִר".

דְּבָרֵי הַסְּתוּמִים שֶׁל הָרַבִּי הָיוּ לְחִידָה פְּעִינִי שְׁמוּעִים, וְלֹא הִבִּינוּ מִה רֵמֵז בְּמֶאֱמָרוֹ זֶה. הָאוֹרֵחַ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ חִסַּב אֵף הוּא כְּמוֹכָן אֵל הַשְּׁלָח וְשָׁמַע אֶת הַדָּבָר, וּבִיצִיאָתוֹ הִתְלוּוֹ אֵלָיו שְׁנֵי חֲסִידָיו שֶׁנִּשְׁעָנוּ עִמּוֹ לְבָבָהּ, רַבִּי מֵאִיר וְיִנְהוּזִי מִבְּבֹלָה, וְרַבִּי יִחְזַקְאֵל מִסְּלוּיִטְשׁ שֶׁהִתְלוּוֹ עִמּוֹ גַּם בְּכַבּוֹר הָרִאשׁוֹן לְבָבָהּ בְּאִמּוֹר. הַשִּׁנִּים הָיוּ כְּמוֹכָן אֲחֻזָּי פְּלִיאָה עַל הַדְּבָרִים הַסְּתוּמִים שֶׁשָּׁמְעוּ זֶה עִתָּה, וְר' מֵאִיר הַתְּבַטָּא בְּאִזְנוֹ חֲבֵרוֹ ר' יִחְזַקְאֵל: "הִיָּתָה מַעֲמִיד שְׁלֹשָׁה בְּקִבּוּקֵי יוֹן לְמִשְׁקָה, לְמִי שִׁיּוּכַל לְכַאֵר לִי אֶת כְּוָנוֹת שֶׁל הַצִּדִּיק מִבְּבֹלָה". הוּא חֲזַר עַל דְּבָרָיו בְּמָה פְּעָמִים, עַד שֶׁהֵם הִגִּיעוּ לְאִזְנוֹ שֶׁל רַבֵּוּ הַצִּדִּיק מֵאוֹסְטְרוֹבָה, וְזֶה נִפְתָּה אֵלָיו וְאָמַר: "עֲשֵׂה בְּדַבְּרִיךָ, וְלֹךְ הָבָא יוֹן לְמִשְׁקָה, וְאֲנִי אֲסַבִּיר לָךְ אֶת כָּל הַעֲנִיָּן. הָרִי דְּרָבּוֹ שֶׁל הָרַב מִבְּבֹלָה

שְׁתֵּי הַמִּלִּים 'אֲחִרִי' וְ'מוֹל' מִשְׁמֹשׁוֹת בִּשְׁפָה הַשְּׁגוּרָה לְדַבֵּר שֶׁנִּמְצָא בְּקִרְבָּתָם מְקוֹם, וְרִגְלִים לומר עַל אִדָּם אוֹ בְּנִין וְכדוּמָה שֶׁנִּמְצָא אֲחִירִי רִאשׁוֹן, וְהַכּוֹנֵה בְּסִמְכּוֹת אוֹ מִמּוֹל אֵף בְּאוֹפֵן קְרוֹב. אוֹלָם בְּשִׁלּוֹן הַמְּקָרָה בְּפֶרֶשְׁתוֹן הַן מִשְׁמֹשׁוֹת לְהִפְךָ, לְרִיחּוֹק מְקוֹם. שֶׁכֵּן אֶת הַפָּסוּק 'אֲחִירִי דֶּרֶךְ מִבּוֹ הַשֶּׁמֶשׁ', מְפָרֵשׁ רִשִׁי שֶׁהוּא לְשׁוֹן מְרוּחַ, 'אֲחִירִי הָעֶבֶרֶת הִירְדָן הַרְבֵּה וְהוֹלֵא לְמִרְחוֹן, וְזוֹ לְשׁוֹן אֲחִירִי, כֹּל מְקוֹם שֶׁנִּמְצָא אֲחִירִי מוֹפֵלֵל הוּא', וְכֵן 'מוֹל הַגִּלְגָּל' - 'רִחוֹף מִן הַגִּלְגָּל'. אוֹלָם מִצָּאֵן גַּם בְּמִקְרָא לְשׁוֹן 'אֲחִיר' מְבֹרָן שֶׁל דָּבָר הָבָא אַחֵר הָרִאשׁוֹן, כְּמוֹ 'אֲחִיר תִּטְהַר' בְּסִימֵי טְהוֹרָתוֹ, 'וְיִרְאֶה נִעְמָן רֵץ אֲחִירִי' בְּמִלְכָּם ב', 'וְשִׁבּוּ הָעֵבֶים אַחֵר הַגִּשְׁם' בְּקִהְלָת; אֵךְ גַּם בְּמִשְׁמַעוֹת שֶׁל דָּבָר הָבָא לְאַחֵר זְמַן, כְּמוֹ 'וְלֹדְעָךְ אַחֲרִיךְ אֲתָן אֶת־הָאָרֶץ', 'הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחֵר כְּתִלְנָו' בְּשִׁיר הַשִּׁירִים וְעוֹד.

מִשׁוֹרֵשׁ אֲחִירִי נִמְצָא גַם הַמִּלָּה 'אֲחִירִי', וְלֵה שְׁתֵּי מִשְׁמַעוֹת. הֵן אֲחִירִי וְהֵן אֲחִירִי מְאוּמָה, כְּמוֹ 'אֲנִי רִאשׁוֹן וְאֲנִי אֲחִירִי' בִּישְׁעִיהָ, 'וְתִשְׁחַק לִימֵי אֲחִירִי' בְּמִשְׁלֵי; וְהֵן כְּמוֹ 'אֲחִיר' הָבָא אֲחִירִי הָרִאשׁוֹן, וּמִמּוֹ גַּם 'אֲחִיר'. לָכֵן נִקְרָא הֵימֶן הַתִּלְכוּן בְּתוֹרָה בְּשֵׁם 'הֵימֶן הָאֲחִירִי', מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֲחִירִי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. וּמִצָּאֵן עַל־כֵּךְ שְׁתֵּי רֵאוֹת בְּתוֹרָה, אֲחַת - בִּיעֻקֵּב שֶׁהִעֲמִיד 'אֶת לֵאָה וְיִלְדֵיהָ אֲחִירִים' - אֲחִירִי שִׁפְחוֹת, וְיֵשׁ אֲחִירִי שֶׁאֲחִירִי הָאֲחִירִי וְהָיָה רִחוֹ; וְכֵן מִצָּאֵן אֲצֵל הָאוֹתוֹת שֶׁנִּתְּן הַקֶּבֶץ לַמְּשֶׁלָּה לַעֲשׂוֹת בְּפָנֵי פֶרַע (שְׁמוֹת ד, ח) שֶׁאֲמַר לוֹ: 'וְהִיהָ אֶס־לָא יִאֲמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקוֹל הָאוֹת הָרִאשׁוֹן וְהִאֲמִינוּ לְקוֹל הָאוֹת הָאֲחִירִי', וְשׁוֹב נִקְרָא: 'וְהִיהָ אֶס־לָא יִאֲמִינוּ גַם לְשֵׁנִי הָאוֹתוֹת הָאֵלֶּה וְגו', וְלִקְחַת מִמֵּימֵי הַיָּרֵא וְגו' וְהָיָה לָדֵם בִּישְׁעָתָה. הָיָה לָנוּ שִׁישׁ אֲחִירִי שִׁישׁ אֲחִירִי אֲחִירִי (אֶס־כִּי לְדַבְּרֵי אֲבִי־עוֹרָא, הָאוֹת הָאֲחִירִי הַכּוֹנֵה כְּפִשְׁטוֹ, וְאֵף שֶׁאֲחִירִי הִיָּה אוֹת שְׁלִישִׁי כִּיּוֹן שֶׁהִקְבִּי לֹא הָרָאָה אוֹתָם לְמַשֶּׁה בְּאוֹתָהּ שֶׁעָה, אֲלֵא רַק אֶת שְׁנֵי הָאוֹתוֹת הָרִאשׁוֹנִים, לָכֵן קִרְאוּ אֲחִירִי, כִּי אֶת אוֹת הָדָם הִיָּה מִשָּׁה עֵתִיד לַעֲשׂוֹת לְפָנֵי פֶרַע בְּמִכְתָּדָם, אֲלֵא שֶׁכִּאֲמַר מ'רַחֵל וְיוֹסֵף אֲחִירִים' נִתְּן לְהוֹצִיָּה כִּיּוֹן שֶׁהִכּוֹרָח בִּן סֹסֶר, כִּד הוּא גַם בְּשִׁלּוֹן חֲז"ל בְּמִסְכַּת נִזִּיר (כא, א): 'מֵאִי אֲחִירִי דְקִתְנִי? אֲמַצְעִי', וְכֵן בְּתַנְיָא (יד, א) לְבָנֵי הַתַּעֲנִיּוֹת הָאֲחִירִיּוֹת וְהַכּוֹנֵה לְאִמְצִיעוֹת.

וּמִצָּאֵן שְׁנֵי בְּטוּיִים מְנוּגְדִים לְגַבִּי עֲדִיפוֹת מְקוֹם, הָרִאשׁוֹן אוֹ הָאֲחִירִי: "רִאשׁוֹן־רִאשׁוֹן חֲבִיב" לְעוֹמֵת "אֲחִירִי־אֲחִירִי חֲבִיב", וְיֵשׁ הַפָּסוּק "וְיִשָּׁם אֶת־הַשִּׁפְחוֹת וְאֶת־יִלְדֵיהֶן וְרִאשׁוֹנֵיהֶן וְאֶת־לֵאָה וְיִלְדֵיהָ אֲחִירִים וְאֶת־רַחֵל וְאֶת־יוֹסֵף אֲחִירִים" אֲמַר בְּמִדְרָשׁ רַבִּי: "הָדָא אֲמַרְהוּ, אֲחִירִי־אֲחִירִי חֲבִיב (ב' לַקֹּחַ טוֹב): "אֲחִירִי־אֲחִירִי חֲבִיב יוֹתֵר", וּב'מִדְרָשׁ הַגְּדוֹל: "חֲבִיב עָלָיו בִּיּוֹתָה"; וְלַעֲמֵת זֹאת מוֹבָא בְּסִפְרֵי (דְּבָרִים לו): "וְהִיבִי־חֲבִיב קוֹדֵם". גַּם רִשִׁי מְבִיא מִן שְׁנֵי הַמִּאֲמָרִים הַמְּנוּגְדִים: בְּפֶרֶשֶׁת עֵקֶב (דְּבָרִים יא, י) עַל הַפָּסוּק "לֹא כֹאֲרֵץ מִצְרַיִם הוּא" כּוֹתֵב: "וּבְכָל מְקוֹם הַחֲבִיב קוֹדֵם", לְעַמֵּת פִּירוּשׁוֹ עַל הַפָּסוּק "וְיִשָּׁם אֶת־הַשִּׁפְחוֹת וְאֶת־יִלְדֵיהֶן וְרִאשׁוֹנֵיהֶן" - אֲחִירִי אֲחִירִי חֲבִיב. וּבְאִמְתָּ כִּלְלִי יִדְעוּ הוּא שֶׁהַחֲבִיב קוֹדֵם, וְלָכֵן נִפְסַק דְּרַבִּי קְדִימַת בְּרִחוֹת (או"ח סימן ריא) שֶׁפִּירִי חֲבִיב קוֹדֵם לְפִירִי שֶׁאֵינוֹ חֲבִיב, וְאֵין אוֹמְרִים שֶׁמִּפְּנֵי חֲבִיבוֹתוֹ יוֹתֵר אֶת הַפִּירִי חֲבִיב עָלָיו לְכַסּוֹ. מִסְתַּבֵּר אֲפֹא שֶׁבְּדִרְכֵי־כִלְלִי חֲבִיב קוֹדֵם, אֲלֵא שֶׁיֵּשׁ חֲלֻקָּה בֵּין הַעֲמֵדָה בְּרִאשׁ דְּבָרֵי שֶׁל שֶׁבַח, כְּגוֹן חֲבִירוֹ הַמּוֹזְכֵר לְפָנֵי צוּעֵן מִפְּנֵי שֶׁהִיא חֲבִיבָהּ יוֹתֵר; לְעוֹמֵת הַעֲמֵדָה הַשִּׁנִּים וְהַלֵּלִים בְּיַד יִעֲקֹב בְּפִירוּשׁוֹ עִם עֵשׂו, בְּהַעֲדִירָה לְהַעֲמִיד אֶת רַחֵל וְיוֹסֵף אֲחִירִים דְּלֹאֵם מִפְּנֵי חֲבִיבוֹתָם, כִּדִּי לְהַרְחִיקָם עַד כִּמָּה שֶׁאֲפִשֶׁר מִעֵינֵי שֶׁל עֵשׂו. חִילּוֹק זֶה מוֹבָא בְּסִפְרֵי הָאֲחִירִים, אֵךְ כְּבֵר מְפוֹרֵשׁ כִּי בְּכַתֵּב יֵד שֶׁל הַמִּדְרָשׁ הַתִּימָנִי הַקְּדוֹם "רַב הַשְּׁכֵלִים" וְיֵשׁ אֶת הַשִּׁפְחוֹת וְאֶת לִילְדֵיהֶם רִאשׁוֹנֵי - חֲבִיב־חֲבִיב אֲחִירִי בְּמִקְוֶה רִשְׁיָה, וּבְמִקְוֶה צְדִיקִים - חֲבִיב־חֲבִיב קוֹדֵם. וְאִמְרוֹת מִטְלָה, שִׁישׁ הַבְּדֵל בְּחֻלּוֹקָה עֲצֻמָּה אִם מְדַבֵּר בְּשִׁנִּים אוֹ בְּכִלְשׁוֹת יוֹתֵר, שֶׁכֵּן אֲצֵל חֲבִירוֹ וְצוּעֵן אֵין אֵלֶּא אֲלֵא שְׁתֵּי, וְלָכֵן הָרִאשׁוֹן חֲבִיב; אֲבָל אֲצֵל חֲבִירוֹ וְצוּעֵן יִעֲקֹב הַעֲמִיד תַּחֲלָה אֶת הַשִּׁפְחוֹת וְיִלְדֵיהֶם, וְאַחֲרֵיכֵן אֶת לֵאָה וְיִלְדֵיהֶם

ביום שני, כ"ה במנחם-אב של"ה, נחתם בצפת "שטר התקשרות" של תלמידי האר"ל, ובו קיבלו על עצמם החברים להתקשר יחד באהבת תלמידי ולעבוד את ה' יתברך מתוך ביטול לרבי חיים ויטאל בחירי תלמידי האר"ל. השטר הגיע ליד היחיד"א כפי שכותב ב"ש הגדולים" בערך רבי שמואל אוזיאל, שהיה אחד התלמידים החתומים עליו, ותוכנו פורסם לראשונה בידי רבי ברוך דוד כהנא מצפת בספרו "ברכת הארץ". לימים רכש רבי אפרם מסטורלי את השטר באמצעות רבי שמואל העליר רבה של צפת, ובמכתבו אליו מביע רבי אשר את שמוחתו שזכה בשטר המקודש. רבי אשר רכש גם שטר התקשרות נוסף של תלמידי הרדב"ז במוצרים שנחתם בשנת של"ח, ובין החתומים האר"ל, בעל "שיטה מקובצת" ועוד. פעם הראה למקורביו את השטר ואמר: "זהו השטר של הרדב"ז עם אחד-עשר תלמידים, שכרתו ביניהם ברית לעבוד את ה' יתברך בלי שום פנייה".

"שטר התקשרות" היה נהוג בחבורות המקובלים לדורותיהם, ובייחוד חברי ישיבת המקובלים 'בית אל' שבירושלים העתיקה, שמקראת לימים "חברת אהבת שלום" על-שם הר"ש"ל, ויודעי ח"ן אמרו כי הר"ש"ל היה לגלגלו של האר"ל ובהקמת חברותו המאוחדת תיקן את המחלוקת שנפלה בשעתו בין תלמידי האר"ל כמאתיים שנה קודם לכן וממנה הסתלק. רבי חיים ויטאל כותב בתולדות "שער הכוונות" על חשיבות האחדות ואהבת ישראל, ומספר כי "מאד ההירגני מורו ז"ל בענין אהבת החברים שלנו של חברתנו". בספר "שבחי האר"ל" מסופר, כי לאחר אירועת חודשים שבה חזי בני החבורה באחדות לבקשת מנהיגם האר"ל, נפלה קטטה בין הנשים ומהן עברה המריבה אל החברים, והרב עשה שלום ביניהם ואמר: "ידעו לכם שכל זמן שהאברהם ואחוריה בניכם אין שטן ומקטרג יכול לעשות רעה, כי ה' ומלאכי השרת שומרים אותנו מכל נזק, ואם תחזור להתקנות דעו לכם כי מרה היתה באחוריה". אולם המחלוקת לא שקטה ומעשה שטן הצליח, ובעונות זה נדבק האר"ל במגפה והסתלק בה' במנחם-אב של"ב.

במרכז שטר ההתקשרות עמד עניין האחדות שבין החברים, ונתגלו כאיש אחד חברים בכל מכלל, לסייע ולעזור ולהצטרף לאמץ איש את רעהו, לשוב בתשובה ולהוכיח ולהשתתף בצרתי, בין בעולם הזה בין בעולם הבא. אולם בשטר של תלמידי האר"ל בולט גם עניין התחייבות החברים לקבל את מרותו של רבי חיים ויטאל למורה דרכם בקבלה, "ולא נטריח עלי לנפצי בו יותר מדי מהדברים שאינו רוצה לגלות לנו, ולא נגלה לוולתנו שום סוד מכל מה שנשמע מפיו בדרך האמת... לא נוכל לגלותם בלתי רשותו", שלא כמנהגו' שדחק באר"ל לגלות לו סתרי תורה ומושם כך נסתלק לפני זמנו.

ה"בני יששכר" מצטט מדברי המקובל רבי משה מפראג בספרו "ויקהל משה", כי החל משנת של"ה ניתנה רשות לפרסם את תורת האר"ל, וכונתו לשטר התקשרות זה שבו התחייבו תלמידיו לקבל את תורתו מגדול תלמידיו מהרח"ו. וכותב שם דבר פלא, ששנה זו של"ה אותה נבנתה דניאל, "אשר המחתה ויגיע לימים אלף שלוש מאות שלושים וחמשים", כלומר שנת של"ה לא היה ההמשך, שאז התחילה הגאולה להתנועץ בגילוי תורת הנסתר, ובזכות העסק בה תבוא הגאולה בקרוב.

שטרי ההתקשרות של מקובלי 'בית אל' נחתמו בשנים תק"ד-תק"ט, והחתומים שהיו אז צעירים נודעו לימים כגדולי הדור. בראשם עמד הראשון לציון רבי ישראל יעקב אלגאזי ראש המקובלים, ואחריו הר"ש"ל רבי שלום שרעבי, היחיד"א, רבי חיים ד"ל-הירזיה, רבי יצחק מזרחי, רבי אברהם סנגיטי ועוד. החבורה התנהלה בסודיות והתקנות לא התפרסמו רק לאחר למעלה ממאה שנה לאחר שהחברה התבטלה, ועיקרה שותפות אמיצה בין החברים בגשמיים וברוחניות, עזרה הדדית וערבות ורוחנית, מתוך מטרה לזכות את כל תלמידי ישראל במעשיהם הטובים. "רוח לבשה אותנו צעירי הצאן להיותנו כאיש אחד חברים... לעשות נחת רוח ליוצרנו, ועל דבר זה נגרת ברית בינותינו, שכולנו החתומים מטה נהיה כולנו אוהבים זה לזה אהבה רבה, אהבת נפש ואהבת הגוף... כאילו הוא חלק אבר ממנו ממש, בכל נפש ובכל מאד, באופן שאם ח"ו יהיה איזה צער לאחד ממנו, לסייע כולנו יחד או כל אחד בפרטות בכל הכא מידו. ועיקרו של דבר, להוכיח כל אחד לחברו אם ח"ו שמע עליו איזה חטא". החברים שויים במעמדם, ואין חובש חובש ומבטא, אם גדול ממנו בחכמה, אין לוקם זה מפני זה אלא הידור בעלמא, לא להקדיף על החבר, ואם אחי חייטא לחברו ומחל לו מיד בכל לבו. בחלק מההתקנות של שטרי ההתקשרות נכללו מעוות, עד שנוצרה הגאולה המוטעית שבני החבורה אי שיתפנו ביניהם את רכושם ויצרו "קומונה" כל חברים בחיי שותפות, כמו הקולחון הרוסי שעל-פיו נוסדו הקיבוצים בארץ, אך אין בכך אמת, שכן אין זו דרך התורה, אלא מטרות היתה חיווק אהבת חברים, ומתוך דאגתם המשותפת כל לזה בעולם הזה, יזכו גם להתאחד יחד בעולם הבא ולהניצל מדינם.

ודבר פלא עולה מעיון בשטרי התקשרות אלו, שכן בין בהם חתימתם של חברים שכבר לא היו בעולם בזמן כתיבת השטר, והדבר כמובן אומר דרשני. בשטר של שנת תק"ז מופיעה חתימת ראש החבורה רבי ישראל יעקב אלגאזי, בזמן שהוא נסתלק כבר בשנת תקט"ז כמופיע על מצבתו, והר"ש"ל נתמנה על מקומו. וסברת אחד החוקרים כי מדובר בנכדו ב"רבינו מהר"ט אלגאזי שנשא את שם קדמו, אינה נכונה, שהרי מהר"ט נולד בתפ"ז ובשנת תק"ז היה רק בן שלושים, ולא ייתכן שובנו כבר יחתום את חברו בחבורת המקובלים. החוקר הנועד מאיר בנינו (בנו של הראשון לציון רבי יצחק נסים) עסק בעניין, ומעיד כי "ברבות הדרהרתי והפכתי בנושא, ולא עלה בידי אפילו משך מנה. ודחקתי לומר כלמא טבא חזיתי ולא ידו דברים מעולם, באו העובדות ותפחו על פני מחשבה וזה את השטרות כולם כטובים כחות האמת, גם אם המדובר בתופעה שהיא מעל הטבע ואין כוחם אנשי להבניה". הוא גם מספר שפלא אל 'המלומדים חוקרי הקבלה' ו'כולם כאחד עמדו ונוכחים באין בידם כל הסבר למאד דהוה'. במאמר באידיש שכתב החוקר אהרן שטערקיאוויר על החבורה הסודית של המקובלים בירושלים, כתב שאכן יש לומר שר"י אלגאזי חתם ממרם בחיתו שוכן עפר, ומצא סימנים לכך מהמליצה שבהוסמך לשטר "שמי רבנו אלגאזי כלשון הפסוק במלאכי, כלומר רשע שמו מ'מת', עתה וכן מברכין 'בנפשו אותה' 'בנפשו חתמה' כלומר לא נצטרף בנופו אל החברה, אלא בנפשו ושמותו. החוקרים שנתרסקו כמובן דחו רעיון זה, אולם בנייהו סבור שאכן ירדו מקובלים קדושים אלו מהעולם העליון וחתמו שם כבחייהם חיותם, ומבחי מקורות נוספים על גדולי המקובלים שקיבלו דין עילאין מחכמים שכבר היו בעולם האמת.

באמירת 'תורה', להשפיע תורה ויראת-שמים על השומעים ולפעל ישועות לכלל ישראל. ובכן, באותה שעה שאמר שרבי עקיבא ראה ביצד כפת נכרי את אביו לפני כלבו, פעל בכך מרחוק שיקום נכרי אחד על אביו ויהרגהו, ובכך השפיע ישועה גדולה ליהודי מ ישראל שנצל עקב כך מסכנה ודאית".

במהלך השבוע הבא, הגיע לבלי יהודי שהתגורר באחת הערים בגליציה, וספור נפלא בפניו. תקופת-מה לפני כן, העליל עליו אחד מאדוני ארץ מגוריו עלילת-דברים, והוא זמן למשפט. הספויים שלו לזכות במשפט היו אפסיים, וסכנה גדולה רחפה על ראשו. בצר לו הגיע היהודי אל הצדיק מבלי ובקש את ברכתו, ועתה הגיע לספר על הנס הגדול שנעשה לו בחסדי שמים.

היהודי שכר את שרותיו של עורך-דין צעיר כדי ליצג אותו בבית-המשפט ולשמש לו סגנו, אלא שהתובע העמיד בעד תביעה עורך דין משלו, שהיה לא אחר מאשר אביו של עורך-דינו של היהודי הנתבע... כששמע זאת היהודי חשכו עיניו, שכן ידע מראש שאפסו סכניו להצליח במשפט, ועתה פאשר מול הסגנו ששכר בכסף מלא יעמד אבי הסגנו בעד תביעה, הרי בודאי לא יתעמת הפן עם אביו ולא יצדק לטובת הנתבע כנגדו, וברור היה לו שהוא עומד בפני כשלוך מחלט במשפט. אלא שמשמים רחמו עליו, ובאותו ליל שבת שהרבי מבלי אמר את דברי תורתו במרחק גדול, פרצה תגרה קשה בין האב והבן שני עורכי-הדין הערלים, עד שהפן קם בחמת-זעם וירה פאביו למות. היהודי הנתבע ישב באותה עת בסעדת השבת, כשהוא מתאמץ לשמח בשמחת השבת למרות חששו מהבאות, והנה עברה הרנה במחנה על מות עד התביעה הראשי במשפטו. המשמעות היתה ברורה, בהעדרו של העד נמחקה התביעה והמשפט התבטל לחלוטין. מליו של הרבי מאוסטרובא זכרו היטב את דבריו בשבת על פונתו העמקה של הרבי מבלי, וגדולה היתה התפעלותם לשמע את ספור הישועה של אותו יהודי, שהבין רק עתה כי רבו השפיע עליו ישועה פלאית באמצעות אמירת 'תורה' בשבת.

לספור זה היה המשך נפלא, שארע ביוכל שנים לאחר מכן אצל ה"ישמח ישראל" מאלכסנדר, ובאמצעות ספור נפלא זה של השור שלום מבלי השפיע ישועה לרבי ישעיה קמינסקי משפיערוב, במספר בספר "שבת טיש" חלק ה' פרשת ראה, עין שם ותמצא נחת.

מספר גם, כי באותה שבת שנכסר רבי יהושע מאוסטרובא כלכל, נטל עמו גם את בתו היחידה רחל לביאה, והציגה בפני השור שלום. הצדיק ברח אותה והעניק לה מטבע לברכה, והתנבא עליה שהיא עתידה להיות רבנית גדולה. ואכן, כשהגיעה לפרקתה נשאה לרבי יצחק יעקב מביאלא בעל "דברי בינה", בנו של רבי נתן דוד משידלובצא בן רבי ירחמיאל מפשיסחא בן 'היהודי הקדוש', ומהם יצאה שלשלת צדיקי בית ביאלא המעטירה.

מדגש

אחד הניבים השגורים בפי-כל, המבטא את העובדה כי לא היו דברים מעולם ואין כל שמץ אמת בדבר, הוא הבטוי: "לא דבין ולא יער". מקור הניב מדברי חז"ל על הפסוקים במלכים ב' אודות אלישע שבשעה שעלה מיריחו אחר שפא את מעין העיר, יצאו נערים קטנים מן העיר והתקלסו בו, ו"יאמרו לו עלה קרנך עלה קרנך. ויפן אחרי ויבאם וימללם בשם ה', ויתאנהו שמים דבין מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים". ונחלקו רב ושמואל במסקנת סוטה על חבס שארע, "חד אמר גס בתוך גס. מאן דאמר גס - יער הנה דבין לא הוה, מאן דאמר גס בתוך גס - לא יער הנה ולא דבין הוה". ועל קשית הגמרא למה היה צריך לברא גם יער והרי די דבין לבדם, מתרצים שם "דבעית", ומפרש רש"י: "הדבין, להתגרות בהם כשאין מקום קרוב להם לנוס ולהתנפאות, ונשחן קרובים ליצר ויצאין בהבטחה". (ובכך מביארים בעלי-הדרוש את לשון הפסוק במכות מצרים "וימלא פתי מצרים את הערב, וגם האדמה אשר הם עליה", כי אם יאמר פרעה אינני מתיר מן הערב שהרי פעלתיים יראים להרג כשאין להם מקום לנוס דבר רש"י, לכן עשה הקב"ה גס בתוך גס והביא על המצרים "גם האדמה אשר הם עליה" - גם יער וגם דבין...) (...)

הניב נוצר אפוא מדברי האומר "לא יער היה ולא דבין", ואם-כן נפלה טעות בפי השגור 'והתהפכו בו היצרות', ויש לומר בדומה למקור: "לא יער ולא דבין" ולא להפך; שכן זה הנס הפסול, ולעמת הדעה הראשונה הגורסת שרק גס אחד, ויער היה אף דבין לא היו, סבור השני כי לא יער ולא דבין, וזה אפוא הסדר הנכון של הניב.

הבטוי כבר היה שגור בפי מחברים ודרשנים בדורות העבר, ומענין לראות כי הסדר הנכון בבטוי השתמר רק בפי חכמי בני ספרד, שהיו ידועים בדוקנים בלשונם, כמו ב"נפלאים מעשיה" של הפני אש"ח, וכן ב"אוצר המכתבים" של רבי שלום מוואש בתשובה לשואל על המקור של 'האי לשנא דשגירא בפי רבנן' לא יער ולא דבין' פשוטים להכחיש איזה דבר מעקרו, ומסמיק את דברי הגמרא בסוטה פאמור. ואילו בספרי בני אשכנז הבטוי שגוי כפי ההרגל בפי הרבית, ונזכר במכתב ה"אמרי אמת" ל"מנחת אלעזר" ממקובש בשנת תרפ"ב בענין הפתיכתא שהוקמה בורשא והרב ממקובש לחם נגדה, ועוד.

בטוים נרדפים לבטוי זה במקורות חז"ל והספרות הרבנית הם: 'גמל פורת פאיר' או 'מגדל פורת פאיר', "לא היה ולא נברא", "לא היו דברים מעולם", 'עקרבא פרח'.

הדבין שיצאו בקללת אלישע היו נקבות, ולכן נאמר "שמים דבין" ולא שנים, וכן פרש הרד"ק שם: "שמים דבין נקבות היו" (ומוסיף שם: "ואומר הרבי ב"מ"ם כמו גמלים מניקות", וכנהא נחסרה בדברי הרד"ק המלה הפאה בפסוק שם "גמלים מניקות ובניהם" בלשון זכר, ומסביר בכך למה נאמר "שמים דבין" ולא 'דבות' בלשון נקבה, כי מצינו גם אצל הגמלים הנקבות לשון זכר 'ובניהם' במקום 'ובניהן'). מזהים אותן עם 'הדב' החום הסגור', שפמירותו כ' 48 קילומטר לשעה יותר מהאדם הפהיר ביותר, ולכן השיג על נקלה את הנערים שהתקלסו בפניו, והנקה מסכנת ביותר כשהיא מספלת בגוריה, וכן אכן מובא באתר פרישת פקודי, שהיו נקבות ובניהם עפים, ולכן נאמר "שמים דבין" ולא 'דבות'.

מפני נטל את קלמוסו והוסיף שתי תבות: "ולפעימים ההפך"...

הגרי"ז מברסק ראה פעם השפם בבקר אדם אחד ממהר בדרך לבית הכנסת, כדי להתפלל בנתיקון עם הנץ החמה. והנה פונה אליו חברו ומבקש ממנו לסיע לו בענין נחוץ, אולם הלה התנצל בפניו כי אינו יכול לסייע לו, שכן "זה שנים ארבות שאני מתפלל מדי בקר בנתיקון, ולא ארע לי מעולם שאחרי להתפלל עם הנץ החמה, ואיך אוכל עכשו לבטל את קביעותי?! הגיב הרב מברסק ואמר: "אדם זה עובד לחמה ולא לקב"ה"..." שכן מי שעובד את ה' יתברך וכל חפצו ותשוקתו לעשות רצונו יתברך, אין לו חשבוניות כאלו להעדיף לספר שבקר כך וכך שנים בציפיות הוא מתפלל בנתיקון, אלא עובד את ה' בתמימות לפי מה שהוא מזמן לפניו באותה שעה. ואם עתה יהודי מבקש ממני עזרה, עלי להפסיק את מנהגי הקבוע ולהעדיף לעזר לו, מאשר להתפלל בנתיקון.

שנת תרל"ז היתה שנת בצרת קשה בארץ ישראל. חקופה ארצה לא ירדו גשמים, היבול היה מעט, ואף בו שלט הארבה. יהודי הארץ רעבו ללחם ממש, והגיעו מים עד נפש. אל הגולה יצא שד"ר גשם רבי פלטיאל, שפעל למען הישוב בארץ, והתדפק על דלתו נדיבים להחיות נפש רעבה. בהגיעו לעיר קליש שבפולין, כנס אל רב העיר רבי חיים אלעזר וקס בעל "פנח חיה", והציע לו לשגר מכתב אישי ליהודי עשיר מקלג שיהיה בעל אחזה בסמוך לקליש, ואף שהלה התירק למגנתי לב מדרך התורה קנה המשלח בי לא ישיב ריקם את פניתו של הרב הנערץ. כשקבל הנגיד את הבקשה הגיב, כי הוא מוכן לתת סכום עתק שן עשרת אלפים רובלים, בתנאי "שהרב מקליש ימכר לי את חלקו לעולם הבא, באמצעות שטר מכירה כתוב וחתום בפני בית דין ועדים כשרים". השליח חשש מתגובתו של הרב מקליש, אך לפליאתו נענה הרב מיד בחיוב, והסכים להעביר לאותו עשיר את כל חלקו בעולם הבא המורח הצלת יהודי ארץ הקודש, ואכן, בסכום הגדול נרשם מטען ענק של תפוחי אדמה, ארז ושעועית ומצרכי מזון נוספים, מלאי של שתי אניות עמוסות שנשלחו ארצה, והצילו אלפי משפחות מרעב. את הספור הנפלא ספר אחד משישי ירושלים שעוד זכר מילדותו את ה"ווארשעווער בעבלאך" שהגיעו ארצה בדרך נס, וגם רבי דוד וינברגר זכר את המעשה ואף ידע את שמו של הקונה שרכש את העולם הבא של הרב מקליש תמורת עשרת אלפים רובל להצלת יהודי הארץ.

ואין זה הספור היחיד המעיד על גדל מסירות נפש של ה'נפש חיה' למען בני ארץ ישראל, שכן העיד על עצמו, ש"בכל פעם שהייתי יוצא לאסוף כסף למען עניי הארץ, הייתי רואה בדמיוני כיצד השוטרים בובלים את ידי באזקים", שכן השלטון הרוסי היה עלול לחשוש בו שהממון שהוא אוסף לא נועד באמת לעניי ארץ ישראל, אלא לתמיכת המורדים הפולניים שנסו לפרק את על השלטון הרוסי, ובכך היה עלול להסתכן בנפשו, אך מאומה לא עצר בפניו מלהתמסר לסייע למען אחיו בני ישראל.

בימי נעוריו, ישב רבי צבי הירש מזידיטשוב והבין לעצמו את סדר יומו, כאשר כל רגע מנצל לעבודת ה', לתורה ועבודה. "בשעה פלוגית - למוד גמרא, בשעה פלמונית - למוד הלכה", וכך תכנן את כל כ"ד השעות של כל יומה בסדר מופתי בלי לאבד רגע לבטלה. לאחר שסיים, הציג את סדר יומו המתכנן לרבו החזק מלובלין כדי לקבל את הסכמתו, והרבי אכן הביע את שביעות רצונו מהנצול המלא של היום והלילה, אך נטל את הקולמוס בידו ורשם בצד כל הנהגה וקבלה: "ולפעימים ההפך". לתמיכה התלמיד הסביר "החזקה": "האדם אכן צריך לתכנן מראש את סדר יומו ולקבוע זמנים קבועים לסדרי לימודו ועבודתו, אולם יש לו לדעת שלעיתים עליו לשנות את הסדר המתכנן, ולהסכים לבטל מעצמו כדי לקיים מצוה עוברת שנוצרה לפניו".

את העבודה הזו מספר המהרש"ג, רבי שמעון גרינפלד מסמיאהלי בספרו "זהב שבא", והסמך לכך את באורו של החזק מלובלין על הפסוק "לא תעשו כן לה' אלקיכם", שלעיתים צריך האדם לשנות ממשעויו הקבועים כדי לקיים מצוה עוברת, וכותב על כך בטוב טעם: "נמצאים הרבה אנשים שיש להם הנהגות טובות, ואינם רוצים לבטל הנהגה זו שלקח בשום אופן בעולם, אפילו יודעו ענין גדול מאד, כגון שיש אנשים שיש להם הנהגה טובה ללמוד בכל יום ח"י פרקים משניות, ודבר זה אין מבטלים בעד כל חללי דעלמא. והנה לפעמים מזדמן שצריכים ללכת לגבות צדקה לפדיון שבויים וכדומה, עני מסכן אשר הוא ממש פקודת נפש, והאנשים הללו אם ילכו לגבות הצדקה לא ימצאו להם הזמן ללמוד הח"י פרקים משניות, ולזאת אין הולכין לגבות הצדקה, ובאמת מזה מוכח דמה שיש להם הנהגה טובה זו, אין פוגמת באמת לשם שמים, רק כדי שיוכלו להתפאר בימי זמנתיים במדה זו שמים עמוד על דעתו לא בשל למד בכל יום ח"י פרקים משניות. שהרי אם היתה פוגמת באמת בהנהגתם לא לשם שום התפארות, רק לכבוד השם, אם כן היה מן הראוי שבהזדמן ענין נחוץ יותר לשם שמים שיתבטלו הנהגתם הראשונה על אותו זמן הנחוץ, כיון דלפי שעה הענין השני נחוץ יותר להציל איש ישראל וכדומה, והוא דבר שקלי ועל דרך זה פרש הגאון הקדוש הנזכר לעיל (הרבי מלובלין), דבנות הפסוק "לא תעשו כן לה' אלקיכם" - פרוש, שלא תאמר שרק כך מוכח אתה לעשות לפני ה' יתברך, אלא מי שכונתו באמת לשם שמים משנה לפעמים ששידומן ענין נחוץ, והפרוש לא תעשו כן - להחזיק ודוקא את המדה זו ולא לשנות בשום אופן בעולם, דזה לא תעשה, רק תעשה לפי הענין הנצרך לשנות לפעמים".

מעשה דומה ארע עם רבי יצחק איזיק ויס רבה של סזאליאנו, שנהג בקביעות להגיע לכלל לקראת שבת סליחות ולהסתופף בצל ה'שר שלום' עד אחרי יום הכפרים. שנה אחת, כשנכנס לקבל שלום בערב שבת סליחות, פנה אליו הרבי ואמר: "סמוך ובטוח אני על אברך נעלה שבמותך, שבדאי ערכת לעצמך חשבון נפש לקראת יום הדין, ומן הסתם הכנת לעצמך סדר יום קבוע ממתה ואילך". השיב רבי יצחק איזיק בחיוב, והוציא מביסו את סדר היום שהכין לעצמו. קרא הרבי מפלו את הרשימה פלה עד סופה, ולאחר

רבי משה יצחק דרשן, המגיד מקלם, נודע בדרשותיו הנלהבות שעסקו בעקר במצות שבין אדם לחברו. פעם פנה לעשרים שבין הקהל ואמר: "תנו אל לבכם את צרת אחיכם העניים הנדפאים, והטו שכם למענם. שמה תאמרו מה לכם ולכם, ומיזעו זו צרת נפשכם? דעו נא כי מבטחים אני כי לא יחדל אביון מקרב הארץ, ואם תותירו את האביונים למוות ברעב חלילה, תאלצו אתם להפוך להיות אביונים, כדי למלא את מקומם ולקיים את הבטחת הקתוב..."

רבי אברהם יצחק גרשנוביץ מזידיטקע, למד בנעוריו אצל רבי אליעזר גורדון ראש ישיבת טלו, פעם נאלץ לנסע מהישיבה לענין מסים, ונכנס אל ראש הישיבה לבקש מעות להוצאות הדרך. אמר לו ראש הישיבה: "אמר נא דברתורה ואתן לה מעות". השיב התלמיד השנון: "הרי אמרו חז"ל במסכת נדרים 'עני חשוב כמות', והלכה בידינו מהתנא רבי מאיר בגמ' 'מצוה לקיים דברי המת', ואם פן מצוה לקיים את דברי וקמת לי מעות בענין יפה"..." הנה רבי אליעזר ואמר: "שתי תשובות בדבר, ראשית, אכן מצוה לקיים דברי המת, אולם זה נוגע רק לממון של המת עצמו, אבל אין המת יכול לצוות לאחרים מה לעשות... ועוד, מצוה לקיים דברי המת שצוה בעודו בחיים, אבל לא מצוה שצוה לקיים דבריו לאחר שבקר מת"..." אל בכל זאת מצוה התשובה השונה של התלמיד חן בעיני ראש הישיבה, והוא העניק לו את הוצאות הדרך.

רבי זאב וולף מסטריקוב אמר פעם בדרך צחות, למה אמרו חז"ל "עני חשוב כמות"? מפני שכל חשיבותו של העני אינו אלא פחות שמת רק פעם אחת, כלומר רק בפעם הראשונה שהוא בא, שאז מרחמים עליו הבריות ומעניקים לו נתינה הגונה, אבל כמאן ואילך כבר לא מתרגשים ממצבו הדחוק. והינו "עני חשוב" - מתי העני נחשב בעיני אנשים? כמות - רק כאשר הוא בא בבחינת מות דבר המתרחש פי אם פעם אחת ותו לא, אבל אם יבוא שוב לא יזכה לרחמי הבריות...

רבי יחזקאל מקוזמיר אמר, שאף העני מכבדים ותומכים בו רק כאשר בא בפעם הראשונה, ושבו לא יזכו בו. אלא כאשר ישובו שבו נתנו לו, ואז שוב יקראו אותו כפפעם הראשונה. וכיון שאמרו חז"ל כי גורר גגורה על המת שישתפך מן חלב, כן אמרו "עני חשוב" - מתי העני חשוב וקטנים לו? כאשר הוא 'כמות' - אם נשפך כמות ולא מכירים בו שבו תמכו בו זה מכבר...

אדם אחד נקלע פעם לצרה ונזקק לחסדי ידידיו, אולם חללו הפנו לו ערף והוא נותר בגפו. התמרמר האיש ואמר: "עלש הבנתי מדוע נצטינו בפרקים לתת מתנה אחת לשני אביונים, ואילו משלוח מנות איש לרעהו נותנים שתי מנות לחבר אחד. שכן אביונים יש לרב, ולכן אמרו חז"ל לתת מנה אחת לשני אביונים, אבל חברים לא תמצא, ואם מצאת אפילו חבר אחד, מהר ותן לו שתי מנות, כי חבר נוסף לעולם לא תמצא"...

"פי מעלה גרה המה ופרסה לא הפרים טמאים הם לבם"

מאחר וארבעה מינים אלו, הנקל והאננות, השפן והחזיר אסורים באכילה מפני שחשך להם סמוך טהרה נוסף, מדוע אמרה התורה "פי מעלה גרה המה... טמאים הם לבם", הרי אדרבה, אם יש לו סמן זה היה צריך להיות טהור, ואינו טמא אלא מפני שאינו מסרים פרסה. והנה צריך לומר להפך "זאת הנקל כי פרסה אינו מפרים ומעלה גרה, טמא הוא לבם", ואת סמן הטמא יש להזכיר תחלה שהוא עקר הטעם לקח אסור באכילה?

אלא אדרבה, בכלל סמן הטהרה האחד שיש בארבעה מינים אלו, נוספה טמאה על טמאות, שכן בגלל טעמים בו הבריות וסוכרים שהוא טהור. ומכאן רמז לאנשים המראים תנועות של חסידות ובלבם הם מלאים תועבות ורשעות, ואנשים אלו מתעבים מאוד בעיני אדרבה יותר מזה שהוא רשע גמור מבפנים ומחוץ, שכן לזה יש מעלה שאינו גונב דעת הבריות. ואילו אלו שהם חסידים רק לפנים, גונבים דעת הבריות.

(רבי יצחק מאריס מקושטא, ב"לקוט מעט לוינ')

ספרי 'שבת טיש' ו"מידות טיש" בחנויות הספרים המובחרות

5806777@GMAIL.COM

הפצ"ת ועד הפצת תורה

